

Akdeniz Ticareti ve Türkiye

Zeynel Abidin GÜNDÜZ
TOBB ETÜ Ekonomi Topluluğu Ekonomik Araştırmalar Komitesi Başkanı
TOBB ETÜ İktisat Bölümü Hazırlık Öğrencisi

Akdeniz Bölgesi Ticaretinin Serbestleştirilmesi **projesi** taraf ülkelerin **sosyal ve kültürel** hayatındaki olumlu değişimleri doğuracaktır. **Öyle ki**, bu olumlu değişimler diyalog sürecindeki **"medeniyetler buluşması"** hareketinin önemli bir adımı olacaktır

Akdeniz ticareti, günümüzden çok ötelere dayanan bir geçmişe sahiptir. İlk kolonilerle başlayan bu süreç, şimdi dünya ticaret hacmi üstünde yadsınamaz etkilere sahip bir konuma gelmiştir. Türk akıncılarının Anadolu'ya gelmesiyle birlikte hızlanan Türkleştirme faaliyetleri, nihai olarak deniz ticareti kapsamında özellikle Anadolu Selçukluları (Antalya- Alanya) döneminde kendini Akdeniz'de kabul ettirmiş ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Akdeniz'i Türk Gölü haline getirmesiyle o zamanki dünya ticaretinin en önemli kalemi olmuştur. Coğrafi keşiflerle Akdeniz'in bu özelliği kaybolmakla birlikte Osmanlı'nın elindeki imtiyazlar, bu coğrafyadaki ulusların bağımsızlıklarını kazanmalarıyla Osmanlı aleyhinde sonuçlar doğurmuştur. I. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde savaşlardan mustarip coğrafya, ancak 20. yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte bir ticaret canlanması göstermeye başlamıştır. İşte tam bu noktada, ülkeler zengin Akdeniz ticaretindeki paylaşımlarını lehlerine çevirebilmek için ikili, bölgesel ve çok taraflı anlaşmalar yapmış, bu çerçevede ülkelerarası yaklaşımlar, Akdeniz ticaretinin bugününü ve yarınını planlamada kapsamlı ufuklara yelken açmıştır.

BARSELONA KONFERANSI VE ETKİLERİ

Türkiye'nin Akdeniz ticaretindeki gözle görülür çabaları 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) ortaklık için başvurmasıyla başlar. 1963'te Ankara Anlaşması'yla şekillenen bu süreç, 1982 yılı Avrupa Topluluğu'na (AT) tam üyelik başvurusuyla siyasi boyut kazanmış ve 1995'teki Barselona Konferansı'yla nihai noktaya gelmiştir.

Barselona Konferansı, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın uzantısı olarak 27-28 kasımda Barselona'da yapılmıştır. Türkiye dâhil 12 Akdeniz ülkesini, AB üyesi 15 ülke ile ortak bir şemsiye altında buluşturan ortaklığın anayasası niteliğindeki Barselona Bildirgesi, AB ve Akdenizli ortaklarının yer aldığı bir serbest ticaret bölgesinin kurulması hedefi doğrultusunda ekonomik, mali, siyasi, sosyal, kültürel ve beşeri alanlarda işbirliğini öngörmektedir. Akdeniz Ekonomik Kalkınma Alanı Programı olan MEDA Programı ise, bu hedeflerin hayata geçirilmesindeki başlıca mali araçtır.(*)

1995-99 döneminde, AB ile Akdenizli ortakları arasındaki mali işbirliğine aktarılmak üzere AB bütçesinden toplam 4,6 milyar Euro taahhüt edilmiştir. Bu meblağın 3,4 milyar Eurosu, MEDA programına ayrılmıştır.(**)

Ortaklığın temel hedeflerinden biri, 2010 yılına kadar Akdeniz Bölgesi'nde bir serbest ticaret bölgesinin hayata geçirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda, gümrük vergileri, malların serbest dolaşımı, fikri ve mülkiyet hakları, mali hizmetler ve kamu alımları gibi alanlarda, Akdenizli ortak ülkelerin yasa ve standartları hızlı bir şekilde AB'ninkilerle yakınlaştırılması hedeflenmektedir. Bu amaca yönelik ikili ve bölgesel nitelikli proje ve programlar, MEDA Programı altında desteklenmektedir.(***)

Türkiye bu bağlamda Akdeniz ülkeleriyle Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) yapma konusunda 1996'dan bu yana çaba göstermiştir. Müzakere süreçlerinin bir bölümü tamamlanmış, bir bölümü ise devam etmektedir. Aşağıdaki tablolarda bu süreçlerin muhatabı ülkeler ve müzakere ilerlemeleri görülebilir.

AKDENİZ TİCARETİNDE TÜRKİYE'NİN YERİ VE ÖNEMİ

Türkiye'nin anlaşma imzaladığı ve imzalamaya çalıştığı ülkelerin bulunduğu gruplarla Türkiye ve dünya ticaretinin mukayeseli gös-

AKDENİZ ÜLKELERİYLE STA'LARIMIZ

Tablo-1 (DTM)

ORTAK ÜLKE	MÜZAKERELERİN SONUÇLANMASI	ANLAŞMANIN İMZA TARİHİ	YÜRÜRLÜĞE GİRME TARİHİ
TUNUS	**Haziran 1995**	**Temmuz 1995**	**Mart 1998**
İSRAİL	Eylül 1995	Kasım 1995	Haziran 2000
FAS	**Kasım 1995**	**Şubat 1996**	**Mart 2000**
FİLİSTİN YÖNETİMİ	Aralık 1996	Şubat 1997	Temmuz 1997
ÜRDÜN	**Nisan 1997**	**Kasım 1997**	**-**
MISIR	Haziran 1999	-	-
LÜBNAN	**Müzakereler sürüyor**	**-**	**-**
CEZAYİR	Müzakereler sürüyor	-	-
SURİYE	**Müzakereler sürüyor**	**-**	**-**

terildiği tablo-3 ve tablo-4'ten; bu ülkelerin dünya ticaretinin dörtte birine hâkim olduğu, Akdeniz ticaretinin sadece bölge ülkeleri için değil, dünya ülkeleri için de hayati önem arz ettiği görülmektedir.

2004'ten bu yana bu oranların oluşmasında katkıları olan, 59. Hükümetin Devlet Bakanı Kürşad Tüzmen; 21 Temmuz 2004'te İstanbul'da gerçekleştirilen "Dördüncü Avrupa Akdeniz (EUROMED) Ticaret Bakanları Konferansı"ndan sonraki bir söyleşide, ortaklığın kapsamı ve Türkiye'nin bölge ticareti üzerindeki katkılarından bahsetmektedir:

"Akdeniz ülkeleri ile Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmasına yönelik girişimlerimiz uzun bir süredir devam etmesine rağmen, çok önemli gelişmeler kaydedilmesi mümkün olamamıştı. Bu durum, söz konusu ülkeler ile ticaretimizin geliştirilmesine engel olduğu gibi, Türkiye-AB gümrük birliği kapsamında anılan ülke menşeli malların serbest dolaşım ilkesinden yararlanarak, AB üyesi ülkeler üzerinden gümrük vergisiz ülkemize girmesi suretiyle ticaret sapması yaratmakta. Türk menşeli malların AB üzerinden bu ülke pazarlarına sıfır vergi ile girme şansı olmadığı gibi, AB'nin Suriye hariç tüm Akdeniz ülkeleri ile olan serbest ticaret anlaşmaları kapsamında sahip olduğu tavizli giriş imkânı, Türk ürünlerini bu pazarlarda AB menşeli ürünler karşısında dezavantajlı duruma sokarak haksız rekabet oluşturuyor. Hâlihazırda ülkemiz, Akdeniz ülkeleri içinde sadece İsrail, Fas ve Filistin ile Serbest Ticaret Anlaşmaları müzakerelerini tamamladı. İsrail ile Türkiye arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması 1997 yılından itibaren yürürlükte. Filistin ve Fas Anlaşmalarının yürürlüğe konulmasına ilişkin çalışmalarımız sürdürülüyor. 21 Temmuz 2004'te gerçekleştirilen IV. Avrupa-Akdeniz Ticaret Bakanları Konferansı'nın bu çerçevede de olumlu katkıları olmasını bekliyoruz. Nitekim gerek yapılan ikili görüşmelerde gerekse konferans esnasında Türkiye'nin konuya yaklaşımı detaylı olarak dile getirildi ve bölge ülkeleri bakanlarından Türkiye ile sürdürülmekte olan Serbest Ticaret Anlaşması müzakerelerinin bir an önce tamamlanmasına yönelik girişimde bulunmaları talep edildi."

BÖLGE TİCARETİNİN BUGÜNÜ VE YARINI

EUROMED Ticaret Bakanları Konferansları'nın Mayıs 2001'de Brüksel'deki ilk top-

Tablo-1 ve Tablo-2'deki ülkelerle olan ticaretimiz; 1996-2005 döneminde, ihracatta yüzde 379, ithalatta yüzde 279 artış göstermiştir.
Ayrıca STA'ların 2005 yılındaki 73,5 milyar dolarlık ihracatımızın yüzde 75'ini, 116,6 milyar dolarlık ithalatımızın yüzde 58,8'ini kapsadığını düşünürsek, Akdeniz ticaretinin toplam ticaretimizdeki yerinin önemini daha iyi kavramış oluruz.
Bu gerçekleşmelerdeki ülkelerin bazılarıyla müzakerelerin devam etmesi, bundan sonraki süreçte oranların daha da fazla STA lehine artmasını sağlayacaktır.

PAN-AVRASYA MENŞE KÜMÜLÂSYONU (PAMK) ÜLKELERİ İLE STA'LARIMIZ

ÜLKE/BİRLİK	ANLAŞMA TARİHİ	YÜRÜRLÜK TARİHİ	SANAYİ ÜRÜNLERİ TEDRİCİ İNDİRİM TAKVİMİ
AB - Gümrük Birliği AKÇT STA 1/98 sayılı OKK	Mart 1995 Tem. 1996 Şub. 1998	Aralık 1995 Ağus. 1996 Ocak 1998	31 Aralık 1995 Ağustos 1999
EFTA	Aralık 1991	Nisan 1992	Ocak 1999
ROMANYA	Nisan 1997	Şubat 1998	Ocak 2002
BULGARİSTAN	Tem. 1998	Ocak 1999	Ocak 2002

Tablo-2 (DTM)

TÜRKİYE'NİN STA AKDETTİĞİ VE AKDEDECEĞİ ÜLKELER (2005)

Tablo-3 (DTM)

	Türkiye	Türkiye'nin STA imzaladığı ülkeler	Türkiye'nin STA imzalamak istediği ülkeler	AB-25	AB-25 ve STA ülkeleri toplamı	Dünya	AB-25 ve STA ülkelerinin payı (yüzde)
Nüfus(milyon)	72	205	744	459	1.408	6.377	22
GSYİH(milyar dolar)	**362**	**1.185**	**3.005**	**13.446**	**17.636**	**44.433**	**40**
İhracat(milyar dolar	73	365	946	1.328	2.640	7.733	34
İthalat(milyar dolar)	**117**	**375**	**707**	**1.460**	**2.543**	**8.093**	**31**

lantısından bugüne; Mart 2002'de İspanya-Toledo'da, Temmuz 2003'te İtalya-Palermo'da ve Temmuz 2004'te İstanbul'daki kazanımlardan elde edilen sonuçlar, yalnız bölge ülkeleri için değil aynı zamanda dünya ticaretindeki yerini sorgulayan ve uluslararası platformda kendine daha iyi yerler arayan ülkeler için de büyük önem arz etmektedir. Zira STA ağının tamamlanması küreselleşme yolundaki ülke ticaretlerini doğrudan etkileyecektir. Örneğin; Kuzey Afrika ülkelerinin bu oluşum içinde yer almaları Akdeniz'de oluşan ticari bağların, Orta hatta Güney Afrika ülkelerine ulaşmasını, Türkiye'nin varlığı ise etkileşimin Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'ne erişmesini sağlayacaktır. Bu bağlamda oluşması muhtemel ticari ilişkilerle birlikte bu ülkelerle tarihten gelen kültürel ve sosyal bağların pekişmesi de, bölge ülkeleri arasında barış ve istikrarın güçlenmesinde büyük rol oynayacaktır. Unutulmamalıdır ki; serbestleşen uluslararası ticaret, sadece bugüne değil yarının dünyasına da damgasını vuracaktır.

Türkiye, Akdeniz ticaretine sadece kendi ticari dinamizmini getirmeyecek, Avrasya coğrafyasındaki konumundan kaynaklanan özellikleriyle Akdeniz - Ortadoğu - Orta Asya üçgeninin oluşmasında da köprü görevi görecektir. Bu görev, Türkiye'yi bir enerji, ticaret ve medeniyet koridoru haline getirecektir. Türkiye'nin AB sürecindeki rolünü tamamlayacak olan bu girişimler; ülkemiz içindeki refah düzeyini artıracak, diğer ülkeler için ülkemizin vazgeçilmezliğini pekiştirecektir.

Geleceğin dünyasında ekonomik alandaki açılımlar daha birçok alanda kendini hissettirecektir. 21.yüzyıl atılımı olan Akdeniz Bölgesi Ticaretinin Serbestleştirilmesi projesi taraf ülkelerin sosyal ve kültürel hayatındaki olumlu değişimleri doğuracaktır. Öyle ki, bu olumlu değişimler diyalog sürecindeki "medeniyetler buluşması" hareketinin önemli bir adımı olacaktır. Türkiye ve taraf ülkelerin içinde bulunacağı bu diyalog, milletlerin birbirini anlamasında ve ilişkilerini geliştirmelerinde sağlam temellerden hareket etmelerini sağlayacaktır.

Sonuç olarak; Türkiye başta olmak üzere Akdeniz havzasındaki ülkelerin ticari sorunları aşmaları ve aralarındaki ilişkileri geliştirmeleri, Akdeniz bölgesinin ve ticaretinin altın çağına dönmesini sağlayacaktır. Tarihsel bir gerçektir ki; Akdeniz, gerek coğrafi gerek kültürel ve gerekse siyasi açıdan dünya ticaretinin atar damarlarından biri olmaya devam edecektir.

KARŞILAŞTIRMALI GÖSTERGELER (2005)

	AVRUPA-AKDENİZ (Yüzde)	NAFTA(Yüzde)	DÜNYA
NÜFUS	**12**	**7**	**6.528**
GSYİH	30	32	44.433
İHRACAT	**23**	**19**	**7.733**
İTHALAT	24	28	8.093

Tablo-4 (DTÖ)

KAYNAKLAR

(*) (**) (***) : Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği/Mart 1999

1- www.turkishtime.org/31/24_3_tr.asp (Özgür Sağmal-Kürşad Tüzmen'le röportaj)